

הצריכה הפרטית

המגמות הכלליות ברמת הצריכה הפרטית ובהרכבה, השוררות בשנים האחרונות, נמשכו גם ב-1963. הוצאות הצריכה במחירים שוטפים גדלו ב-1963 ב-18 אחוזים לעומת 1962, והכמות הנצרכת — ב-10 אחוזים; מחירי הצריכה עלו ב-8 אחוזים. ההכנסה הפרטית הפנויה גדלה ב-21 אחוזים. הצריכה הריאלית לנפש עלתה ב-5.4 אחוזים לעומת 6.7 אחוזים ב-1962. הרמה הכללית של הצריכה הפרטית הגיעה ב-1963 ל-5.1 מיליארד ל"י, והצריכה לנפש היתה גבוהה ב-250 ל"י מאשר ב-1962. העלייה ברמת הצריכה היתה מלווה בשינויי הרכב, האופייניים לעליית רמת החיים. אחוז ההוצאה על מזון המשיך לרדת, בעוד שאחוז ההוצאה על מצרכים בני קיימא המשיך לעלות. בתחום המזון ירדה צריכת הלחם, הדגנים והקטניות שהם בבחינת "לחם עוני", וצריכתם פוחתת ככל שעולה רמת החיים, ולעומת זאת עלתה צריכת בשר הבקר, המשקאות ודברי המתיקה. כן נמשכה העלייה בכמות החלבון מן החי והשומנים. בתחום המצרכים בני הקיימא מסתמנת רוויה ברכישת כירות גז ומקררים חשמליים, ומאידך — גיאות ללא תקדים ברכישת כלי רכב פרטיים; מספר המכוניות הפרטיות גדל ב-1963 ברבע. מבחינת הרכב הצריכה דומה עתה ישראל לארצות אירופה המפותחות.

1. רמת הצריכה

רמת הצריכה נקבעת על פי שני גורמים: רמת ההכנסה הפרטית הפנויה והנטייה לצרוך מתוך הכנסה זו. הנטייה לצרוך במשק היא עצמה תלויה בהתחלקות ההכנסות, בתנאי החיסכון ובציפיות לגבי מחיר החיסכון והתשואה עליו.

לוח ד' 1

רמת הצריכה והצריכה לנפש, 1959 עד 1963

1963	1962	1961	1960	1959	
5.149	4.364	3.634	3.096	2.766	הצריכה הכוללת במחירים שוטפים (מיליוני ל"י)
5.149	4.701	4.216	3.833	3.533	הצריכה הכוללת במחירי 1963 (מיליוני ל"י)
2.164	2.054	1.925	1.811	1.713	הצריכה לנפש במחירי 1963 (ל"י)
5.4	6.7	6.3	5.7	6.3	אחוז העלייה בצריכה הריאלית לנפש

ה מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

נטיית המשק לצרוך נקבעת בעיקר על-ידי משקי הבית. מודד לנטייה זו יכול לשמש אחוז הצריכה בהכנסה הפרטית הפנויה, אם כי הכנסה זו כוללת גם חיסכון עסקי (רווחים שלא חולקו) של העסקים הפרטיים במשק.

לוח ד' 2

הנטייה הממוצעת לצרוך במשק*, 1959 עד 1963

(אחוזים)

1963	1962	1961	1960	1959	
הנטייה לצרוך					
מתוך ההכנסה הפרטית הפנויה					
88.5	91.8	91.6	92.1	92.9	(להוציא את הפיצויים האישיים)**
מתוך ההכנסה הפרטית הפנויה					
83.3	85.7	87.8	88.1	89.5	(לרבות הפיצויים האישיים)

* הצריכה הפרטית בלבד.

** החישוב מבוסס על ההנחה שהנטייה הממוצעת לצרוך מתוך הפיצויים האישיים נשארת קבועה. האומדן לנטייה זו, המבוסס על סקרי החיסכון, הוא 12 אחוזים.
ה מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ובנק ישראל.

לוח ד' 3

הצריכה הפרטית ומרכיביה העיקריים, 1962 ו-1963

(מיליוני ל"י)

המשקל בחוספת הצריכה במחירים שוטפים	1963		1962	המשקל ב־1962	
	מחירי 1962	מחירים שוטפים			
מצרכים					
29	1.657	1.772	1.537	35	מזון, משקאות וטבק
מוצרי תעשייה					
24	1.308	1.341	1.147	25	(לרבות דלק, מאור וקרח)
53	2.965	3.113	2.684	60	סך כל המצרכים
שירותים					
6	399	427	374	9	מוסדות שלא למטרת רווח
41	1.523	1.726	1.393	31	שירותים אחרים ודיור
47	1.922	2.153	1.767	40	סך כל השירותים
100	4.887	5.266	4.451	100	סך כל צריכת המצרכים והשירותים *

* ההבדל בין נתונים אלה לבין כלל הצריכה הפרטית הוא בכך שהם כוללים גם את התוספת למלאי ואת הצריכה נטו של זרים בארץ.

ה מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

נראה שהנטייה הממוצעת לצרוך מתוך ההכנסה הפרטית הפנויה ממקורות פנים (כלומר, להוציא את הפיצויים האישיים) היא בקו של ירידה איטית – אך שיטתית. הפיצויים האישיים מורידים את הנטייה לצרוך, דבר הנובע מאופיים כהכנסה שאינה קבועה. משקל כל מצרך בתוספת הצריכה הוא מודד לנטייה השולית לצרוך ממצרך זה. מסתבר שלגבי מצרכים קטנה הנטייה השולית לצרוך ממשקל המצרכים בסך הצריכה, בעוד שלגבי שירותים היא גבוהה ממשקלם בצריכה (ראה לוח ד'–3). הסיבה לכך היא, כנראה, גמישות ההוצאה¹ הגבוהה מאחת בתחום השירותים, והנמוכה מאחת – בתחום המצרכים.

רמת התזונה

נתוני מאזן המזונות מלמדים על עלייה ברמת התזונה. מגמת העלייה בצריכת החלבון מן החי והשומנים לנפש מתמידה בכל השנים האחרונות (ראה לוח ד'–4).

לוח ד'–4

הצריכה לנפש של חלבון מן החי ושומן ליום, 1959/60 עד 1962/63

(גרמים)

תשכ"ג 1962/63	תשכ"ב 1961/62	תשכ"א 1960/61	תש"ך 1959/60	
38.3	36.5	34.6	34.0	חלבון מן החי
93.5	91.8	86.9	86.7	שומן לנפש

ה מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

רוויה מסויימת בצריכה לנפש ניכרת כמעט בכל סעיפי המזון מן החקלאות. הסעיף העיקרי בן עדיין חלה עלייה בולטת הוא בשר בקר וצאן. ב־1963 גדלה הצריכה ביותר מ־2 ק"ג לנפש. היציבות בכמויות הנצרכות, מחד, ושינוי ההרכב, המביא לעלייה בכמות החלבון מן החי והשומנים, מאידך, הם תופעת־לוואי מובהקת של העלייה ברמת החיים. אך יש לזכור שרוויה בכמות הממוצעת לנפש אין פירושה שמצב כל המשפחות שפיר; מצויות עדיין משפחות שרמת התזונה שלהן נמוכה בהרבה מהממוצע.

אפשר לקבוע שברמת הצריכה של סעיפי המזון העיקריים תופסת ישראל מקום בראש ארצות הים התיכון² יחד עם צרפת (ראה לוח ד'–5; הנתונים הם, אמנם, לגבי ממוצע שלוש השנים 1957 עד 1959, אך אין ספק שמעמדה היחסי של ישראל ב־1963 לא רק שלא הורע, אלא אף שופר בהרבה).

יש לציין את האחידות המלאה כמעט בדירוג בכל אחד מהמצרכים. גם בהשוואה לארצות המפותחות ביותר אין ישראל מפגרת בצריכת המזון. בישראל צריכת הפירות הטריים לנפש היא הגבוהה ביותר. בעולם, ובצריכת הביצים רק ארצות־

¹ השינוי היחסי בצריכת המצרך לעומת השינוי היחסי בסך הצריכה.

² השוואות מעין זו מבוססות על ההנחה שפרט לגורמים הנכללים בהשוואה, כל שאר הגורמים שווים. זוהי הנחה קיצונית ומשתמעים ממנה תנאים גאופיזיים שווים וטעמים שווים, מחד, ותנאים כלכליים שווים (כמו מבנה מחירים והתפלגות הכנסות), מאידך. אין שתי מדינות שוות בדיוק מבחינת "יתר הגורמים", אך ארצות הים התיכון דומות בתנאי הצריכה הפיזיים, ואין להניח ששאר ההבדלים יש בהם כדי לפסול את ההשוואה.

לוח ד' 5

דירוג ארצות הים התיכון בסדר יורד * לפי צריכת סוגי מזון נבחרים, ממוצע 1957 עד 1959

חלבון מן החי	דגנים	קטניות וגרעינים	סוכר	ירקות	פירות טרשים	שומנים ושומנים	חלב	בשר	ביצים	דגים
צרפת	צרפת	צרפת	צרפת	איטליה	ישראל	ישראל	ישראל	צרפת	ישראל	פורטוגל
ישראל	ספרד	ישראל	ישראל	צרפת	יוון	ספרד	צרפת	ישראל	צרפת	ישראל
יוון	ישראל	המזרח הקרוב	איטליה	ישראל	ספרד	יוון	יוגוסלביה	איטליה	איטליה	ספרד
יוגוסלביה	פורטוגל	פורטוגל	פורטוגל	יוון	תורכיה	צרפת	יוון	יוגוסלביה	ספרד	יוון
איטליה	המזרח הקרוב	יוגוסלביה	ספרד	ספרד	איטליה	איטליה	איטליה	יוון	יוון	צפון אפריקה
פורטוגל	איטליה	צפון אפריקה	המזרח הקרוב	צפון אפריקה	המזרח הקרוב	פורטוגל	המזרח הקרוב	פורטוגל	יוגוסלביה	צרפת
ספרד	יוון	איטליה	יוגוסלביה	פורטוגל	פורטוגל	יוגוסלביה	תורכיה	ספרד	פורטוגל	איטליה
תורכיה	יוגוסלביה	תורכיה	צפון אפריקה	תורכיה	צפון אפריקה	המזרח הקרוב	צפון אפריקה	צפון אפריקה	תורכיה	יוגוסלביה
צפון אפריקה	צפון אפריקה	יוון	יוון	המזרח הקרוב	יוגוסלביה	תורכיה	ספרד	תורכיה	המזרח הקרוב	המזרח הקרוב
המזרח הקרוב	תורכיה	ספרד	תורכיה	יוגוסלביה	צרפת	צפון אפריקה	פורטוגל	המזרח הקרוב	צפון אפריקה	תורכיה

* פרט לדגנים וקטניות, הנחשבים כמצרכים נחותים, ובהם הדירוג הוא בסדר עולה.
המקור: ע"פ F.A.O. Agricultural Commodities Projection For 1970.

הברית מגיעה לרמה דומה. איטליה וצרפת הן הארצות היחידות שצריכת הירקות לנפש עולה בהן על הצריכה בישראל. עדות אחרת, שיש בה עניין בפני עצמה, לרמת צריכת המזון בישראל לעומת ארצות אחרות היא גמישות ההכנסה של מצרכי המזון. ככל שרמת הצריכה הכללית או רמת ההכנסה או רמת החיים גבוהה יותר (כשכל יתר התנאים קבועים), כן נמוכה יותר גמישות ההכנסה של מצרכי מזון; כלומר גמישות הכנסה מדורגת לפי רמת הצריכה. ואכן, בישראל גמישות ההכנסה של שמנים ושומנים, ביצים ודגים נמוכה מאשר בכל שאר ארצות הים התיכון, ואילו בחלב ומוצריו ובבשר רק גמישות ההכנסה בצרפת נמוכה מאשר בישראל.

2. הרכב הצריכה

העלייה ברמת הצריכה מלווה בשינויים אופייניים בהרכב הצריכה. בישראל בולטת המגמה של ירידת אחוז ההוצאה על מזון והעלייה באחוז ההוצאה על מצרכים בני קיימא ושירותים אישיים. בסיס נאות להשוואות בין נקודות זמן הם סקרי הוצאות המשפחה.

לוח 6'

הרכב ההוצאות לצריכה, במחירים שוטפים, לפי סקרי הוצאות המשפחה

ואומדני גמישות ההוצאה — 1956/57 עד 1963

(אחוזים)

אומדן לסוף 1963 *		סקר 1959/60	סקר 1956/57	גמישות ההוצאה (לפי סקר 1959/60)	
על פי גמישות **** ההוצאה	על פי סקר *** 1963/64				
34.0	35.6	41.3	47.2	0.51	מזון (לרבות ירקות ופירות)
8.3	8.3	9.1	9.1	0.76	החזקת הדירה
12.9	11.5	11.9	13.9	1.20	הלבשה והנעלה
10.3	10.4	9.5	5.6	1.25	ריהוט וציוד לבית
16.5	15.9	14.7	12.0	1.34	בריאות, חינוך ותרבות
					סיגריות, תחבורה
14.7	16.2	11.4	9.4	1.79	ושירותים אישיים
** 3.4	2.1	2.1	2.7	** 2.70	מסי ארגון ותרומות
סך כל ההוצאות					
100.0	100.0	100.0	100.0	1.00	לצריכה *
ההוצאה הממוצעת לצריכה *					
למשפחה (בל"י במחירים					
575.0	575.0	369.3	257.7	—	שוטפים)

* לא כולל שכר דירה ודומיו.

** המספרים נגזרו כשארית.

*** על יסוד תוצאות חלקיות (מדרג של כ־750 משפחות, שנערך בחצי השנה האחרונה של 1963) מסקר 1963/64.

**** תחזית על יסוד גמישויות ההוצאה שנאמרו בחדר מסקר 1959/60, בלי להביא בחשבון שינויים במחירים היחסיים; אומדן סך ההוצאה לקוח מן הסקר.

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ובנק ישראל.

¹ השינוי היחסי בצריכת המצרך לעומת השינוי היחסי בהכנסה. זהו אחד הכלים החשובים בניתוח הביקוש.

סקרים אלה מקיפים אמנם משפחות שכירים עירוניות בלבד (שהן שני שלישים מכלל המשפחות בארץ), אולם יש להניח שהשינויים, המתגלים בהם, אופייניים לכלל משקי הבית. ב־6 השנים האחרונות ירד אחוז ההוצאה על מזון בתוך כלל ההוצאה לצריכה ביותר מעשרה אחוזים, ואילו אחוז ההוצאה על ריהוט וציוד בית גדל כמעט פי שניים (ראה לוח ד'־6). כמעט כל השינויים בהרכב הצריכה בין 1959/60 ל־1963 מוסברים על־ידי גמישויות ההוצאה, כפי שמלמדת השוואת האומדן ל־1963, על יסוד סקר הוצאות המשפחה, לתחזית המבוססת על גמישויות ההוצאה. השינוי המהיר בהרכב הצריכה הוא בעיקרו תוצאה של עליית ההכנסות, ולא של שינויים במחירים היחסיים.

לוח ד'־7

אחוז ההוצאה על מזון ועל מצרכים בני קיימא ככלל ההוצאה על צריכה, בישראל ובכמה מארצות אירופה

איטליה 1960	צרפת 1959	ישראל 1959/60	בלגיה 1960	נורבגיה 1960	שוודיה 1960	ישראל אומדן ל־1963 במחירי * 1959/60	הולנד 1960
50.1	36.8	36.1	35.2	34.4	33.3	33.1	32.3
2.4	7.1	8.1	8.6	13.7	9.3	9.5	11.9

* האומדן ל־1963 במחירי 1963, בהנחה שאחוז ההוצאה על שכר דירה ודמי יתה 12 (לעומת 11.3 ב־1959/60) הוא : אחוז ההוצאה על מזון 31.9 ועל בני קיימא 9.2.

המקור : J. Sandee, Ed. Europe's Future Consumption, V. II A.S.E.P.E.L.T., 1964

שינויים מעין אלה בהרכב הצריכה מתגלים גם בארצות אחרות, שבהן עולה רמת החיים, ובייחוד בארצות אירופה, אם כי שם אין הם מתרחשים באותו קצב כבישראל. הרכב הצריכה, ובייחוד אחוז ההוצאה על מזון, הוא אינדיקטור לרמת החיים או לרמת הצריכה, לא רק לצורך השוואות בין נקודות זמן שונות באותה ארץ, אלא לצורך השוואות בין ארצות שונות — אמנם, במסגרת הסתייגויות הנוגעות למידת הדמיון מבחינת גודל המשפחה והרכבה ותנאי החיים בכללם.

דירוג המדינות בסדר יורד לפי אחוז ההוצאה על מזון, ובסדר עולה — לפי אחוז ההוצאה על מצרכים בני קיימא (פרט לחריגה קלה לגבי נורבגיה) מלמד שהרכב ההוצאות בישראל ב־1959/60 היה דומה לזה של צרפת ובלגיה באותו פרק זמן (ראה לוח ד'־7). ב־1963 היו דפוסי הצריכה

לוח ד'־8

מרכיב היבוא בצריכה הפרטית, 1959 עד 1963

(אחוזים)

1959	1960	1961	1962	1963
20.8	21.3	22.1	21.4	21.7
23.0	27.0	30.3	15.5	24.8

המקור : בנק ישראל, על יסוד לוחות משומה-תפוקה.

בישראל דומים לאלה של ארצות אירופה המפותחות ב-1960, וייתכן שדמיון זה רב גם כיום, שכן שינוי הרכב הצריכה בישראל הוא מהיר יחסית.

אין ספק שהשינויים בהרכב הצריכה גוררים עלייה של מרכיב היבוא בצריכה, שכן מרכיב היבוא במזון, נמוך, ואילו במצרכים בני קיימא — גבוה. העלייה בתנועת התיירות לחוץ לארץ תורמת אף היא לעליית מרכיב היבוא (ראה לוח ד' 8).

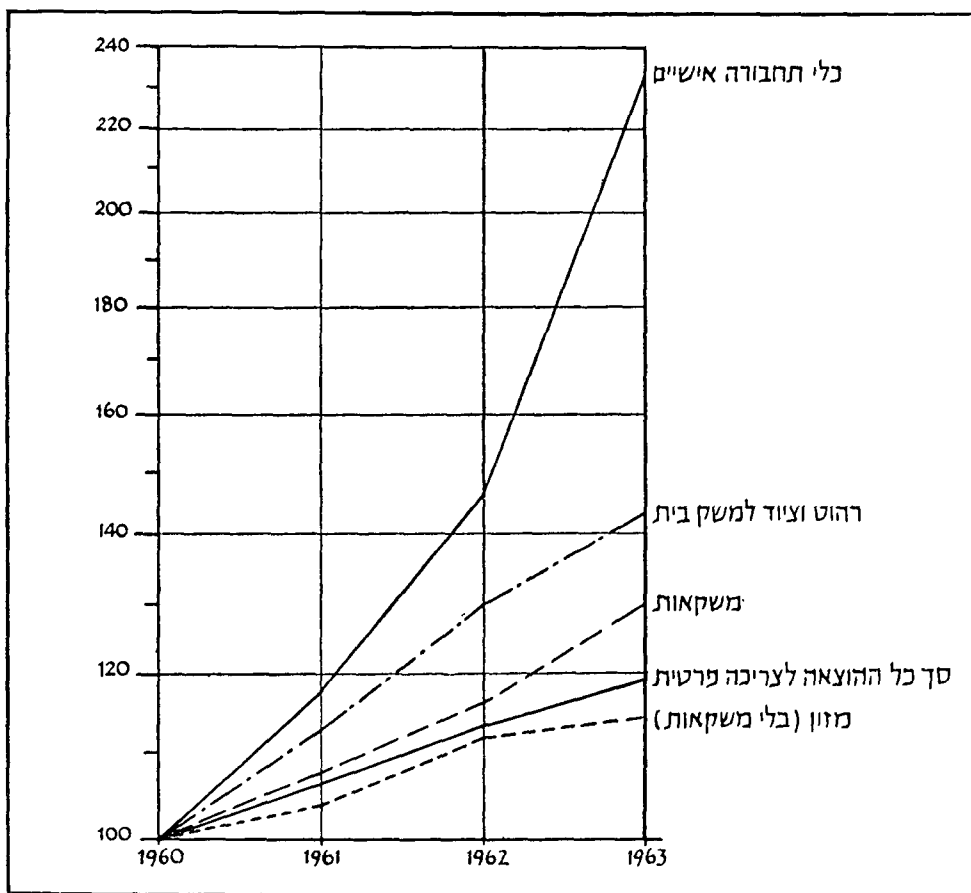
מרכיב היבוא הממוצע אינו גבוה ביותר, אך מגמת העלייה בו פירושה שמרכיב היבוא השולי גבוה יותר. תוספת ההכנסה מגדילה את הביקוש לצריכה, ומרכיב היבוא בתוספת הצריכה מגיע ל-25 אחוזים לעומת 22 האחוזים של מרכיב היבוא הממוצע בצריכה.

3. גידול הצריכה

הצריכה הפרטית הריאלית עלתה ב-1963 ב-10 אחוזים לעומת 1962, שהם כ-5 אחוזים לנפש. שיעור הגידול נמוך מאשר בשנים האחרונות, שבהן הוא עמד על 6 אחוזים לנפש. הירידה היא תוצאה מירידה מקבילה בשיעור הגידול בהכנסה הפרטית. בתנאים רגילים שיעור גידול של 6

דיאגרמה ד"ר 1

מדדי גידול הצריכה הפרטית הריאלית לנפש, לפי סעיפים, 1960 עד 1963

כיוון הצי לוגריתמי.

ואף של 5 אחוזים לנפש הוא בבחינת שיעור גבוה לגבי משק שעבר את שלבי ההתפתחות הראשוניים; כך למשל, באותן ארצות אירופה, שהן בעלות רמת צריכה והרכב צריכה כישראל, נמוכים שיעורי הגידול מ-5 אחוזים.

שיעור הגידול הגבוה ביותר בין סעיפי הצריכה בישראל היה במצרכים בני קיימא, שצריכתם הריאלית עלתה ב-20 אחוזים (ראה לוח ד'-9).

(א) מזון

שיעור העלייה בצריכת המזון הכוללת — 7 אחוזים — הוא הנמוך ביותר בכל סעיפי הצריכה. מאחר שהמחיר היחסי של מצרכי המזון לא השתנה בהרבה, יש ליחס עובדה זו לגמישות ההכנסה הנמוכה של מצרכי המזון, ובייחוד של מצרכי המזון מהחקלאות.

לוח ד'-9

גידול הצריכה, לפי סעיפים עיקריים, 1963

(אחוזים)

אחוז העלייה			המשקל בסך הצריכה ב־1963	
הערך במחירים שוטמים	המחיר	הכמות		
מצרכים				
מזון				
16	9	6	24	מהחקלאות
13	2	11	8	מהתעשייה
15	7	7	32	סך כל המזון
14	0	14	2	סיגריות ומוצרי טבק
14	2	12	7	טכסטיל
8	0	8	2	הנעלה ועור
24	3	20	9	מצרכים בני־קיימא (ריהוט, ציוד וכלי רכב)
15	4	11	2	דלק, קרח ומאור
16	5	10	59	סך כל המצרכים
שירותים				
14	7	7	8	שירותי מוסדות שלא למטרת רווח
30	21	8	14	שירותי דיור
19	8	10	19	נסיעות, בידור ושירותים שונים
16	5	11	5	מצרכים שונים
22	12	9	41	סך כל השירותים
18	8	10	100	סך כל הצריכה הפרטית

ה מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

בסעיפים שונים, המהווים יחד 45 אחוזים מכלל צריכת המזון, לא חלה כל עלייה בצריכה הריאלית לנפש. שיעור הגידול הגבוה ביותר בצריכה הריאלית הכוללת חל בבשר קפוא — 54 אחוזים. יבוא בשר זה תרם גם לריסון עליית מחירי המזון. כן עלתה צריכת המשקאות החריפים ודברי המתיקה — ב־20 אחוזים בקירוב.

לוח ד' 10

השינויים בצריכה הריאלית של מוצרי מזון שונים, 1963

אחוז העלייה או הירידה (-)	המשקל בסך המזון ב־1963	
7	100	כל המזון
-3	3	דגים
1	13	מוצרי קמח ודגנים
2	8	עופות
11	5	ביצים
12	8	בשר טרי
15	3	משקאות קלים
17	5	משקאות חריפים
22	3	דברי מתיקה
54	4	בשר קפוא

ה מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

ההבדלים החריפים בין שיעורי השינוי בסעיפי המזון השונים נובעים מהבדלים מקבילים בגמישויות ההכנסה, והם מחוללים שינוי מהיר בהרכב צריכת המזון, האופייני לרמת חיים עולה. עליית הבשר, דברי המתיקה והמשקאות, מחד, וירידת משקל מוצרי הקמח, הדגניים והקטניות, מאידך.

(ב) סיגריות ומוצרי טבק

הגידול של 14 אחוזים בצריכת הסיגריות ומוצרי הטבק במחירים שוטפים הוא גם שיעור הגידול הריאלי, שכן המחירים לא עלו. בכך יש גם הסבר חלקי לשיעור הגידול הגבוה בסעיף זה. המעבר למוצרים שאיכותם טובה יותר הוא, כמובן, בבחינת גידול בצריכה, ולכן לא כל הגידול הריאלי הוא תוצאה של ריבוי מספר המעשנים או עלייה באינטנסיביות העישון — בחלקו הגדול הוא פרי מעבר מסיגריות זולות לסיגריות יקרות יותר ומעבר מסיגריות לסיגרים וטבק. משקל הסיגריות הזולות (עד 60 אגורות) ירד מ־38 אחוזים ב־1962 ל־32 אחוזים ב־1963.

(ג) הלבשה והנעלה

שיעור הגידול של 10 אחוזים בסעיף זה דומה לשיעור הגידול של כלל הצריכה, והוא מתיישב עם גמישות ההכנסה של מצרכים אלה.

(ד) מצרכים בני קיימא

הרכישה השוטפת בסעיף זה נושאת אופי של קניית שירות בעתיד, והיא איפוא גם בבחינת חיסכון. משקל מצרכים אלה בצריכה הפרטית הולך ועולה, כאמור. גמישות ההכנסה כאן היא מן הגבוהות ביותר בצריכה. ב־1963 חל גידול של 20.4 אחוזים, במחירים קבועים, שהוא בחזקת גידול של 16 אחוזים לנפש לעומת גידול של 18 אחוזים לנפש ב־1962. לפי שינויים אלה מגיעה גמישות ההכנסה ל־3.0¹.

מחקרים שונים מלמדים שקשה להסביר את השינויים באחוז המשפחות, שבבעלותן מצרכים בני קיימא, מתוך שינויי ההכנסה ויחסי המחירים בלבד. גורם חשוב נוסף הוא שינוי בטעמים, הנובע בעיקרו מגורמי הלמידה, החיקוי והראווה. אחוזי הבעלות על מצרכים בני קיימא נוטים בדרך כלל לגדול במשך הזמן, כשיעורי הגידול הולכים ועולים עד לנקודה מסוימת; ומכאן ואילך הם יורדים בהתמדה, בהתקרב אחוז הבעלות לרוויה מסוימת². מסתבר שביחס למקלטי רדיו, כיריים של גז ומקררים חשמליים כבר עבר המשק את הנקודה שבה מגיע שיעור הגידול לשיאו, והוא הולך ומתקרב לנקודת הרוויה. הגידול באחוזי הבעלות במצרכים אלה היו נמוכים מאשר ב־1962. במכונת כביסה קרוב המשק, כנראה, לנקודת השיא, בעוד שבכלי רכב פרטיים מתחילה עתה העלייה באחוז הגידול.

לוח ד' 11

הבעלות על מצרכים בני קיימא, 1962 ו־1963

השנה (חודשים יולי עד ספטמבר)	אחוז המשפחות שבבעלותן מצוי המצר					מערבל
	רדיו	כירה או תנור גז	מקרר חשמלי	מכונת כביסה	רדיו שני	
1961	79.6	62.3	50.2	18.3	..	..
1962	86.8	73.0	58.8	19.2	15.4	9.2
1963	88.4	79.4	64.3	23.4	18.7	12.8

ה מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, סקרי כוח־האדם.

ברכישת מצרכים בני קיימא בכללם לא זו בלבד ששיעור הגידול גבוה מאשר בכל יתר סעיפי הצריכה האחרים, אלא שהוא עומד גם בסימן מגמה של עלייה. אחוז הגידול הריאלי בשנים האחרונות היה כדלקמן (כל שנה לעומת השנה הקודמת):

1959	1960	1961	1962	1963
7.0	9.0	15.5	23.0	20.4

¹ גמישות זו היא גולמית ומוטה כלפי מעלה, כי היא חושבה על יסוד מחירים יחסיים קבועים, ואילו המחיר היחסי של מצרכים בני קיימא ירד במקצת ב־1963.

² צורה כזו של התפתחות עם הזמן נקראת עקום לוגיסטי (עקום זה משמש לתיאור תהליכי למידה בפסיכולוגיה ותהליכי אפידימיה בביולוגיה).

ייתכן שגמישות ההכנסה כאן עולה בגלל רוויה במצרכים, שגמישות ההכנסה שלהם נמוכה, ועלייה ברכישת מצרכים שגמישות ההכנסה שלהם גבוהה. הגידול נובע בחלקו ממגמת ההתרחבות המוניטארית, ובייחוד הוא תוצאה של תקבולי הפיצויים האישיים. לגבי מצרכים בני קיימא הנטייה הממוצעת לצרוך מתקבולים חד-פעמיים היא 10 אחוזים בעוד שלגבי מצרכים אחרים (פרט לדיור) היא 3 אחוזים בלבד. הגידול העיקרי בסעיף זה היה בקניית כלי רכב פרטיים.

לוח ד' 12

גידול הצריכה הריאלית של מצרכים בני קיימא, 1963

המשקל ב-1963	אחוז הגידול לעומת 1962	
43	6.3	ציוד למשק הבית
40	21.0	ריהוט
17	76.9	כלי רכב פרטיים
100	20.4	סך הכל

סדר הרכישה של מצרכים בני קיימא על ידי המשפחות במשק הוא כדלקמן: רדיו, כירה או תנור גז, מקרר חשמלי, מכונת כביסה, רדיו שני, מערביל חשמלי, שואב אבק, מכונת פרטית ורשם-קול.

לוח ההסתברויות של קניית כל אחד מהמצרכים הללו בכל אחד מתשעת המקומות הראשונים בסדר הרכישה (לוח ד' 13) מלמד, שרדיו ראשון לא יקנה אף פעם בששת המקומות האחרונים, אלא כמעט תמיד במקום הראשון, בעוד שרשם-קול לא יקנה כמעט אף פעם בחמשת המקומות הראשונים. המקום הממוצע בו נקנה כל אחד מתשעת המצרכים (העמודה האחרונה בלוח ד' 13) מלמד על הסדר שבו נוטות המשפחות לרכוש מצרכים אלה. הסתברויות ההעדפה משקפות את סדר ההעדפות של הצרכנים במשק, סדר שהוא עצמו פרי מערכת טעמיהם, מחד, ויחסי המחירים בין המצרכים, מאידך. מערכת העדפות זו לא נשתנתה ב-1963, וסדר הרכישה נשאר קבוע.

(ה) ד ל ק

צריכת הדלק גדלה ב-25 אחוזים — שיעור גידול חסר-תקדים הנובע כולו מהגידול במספר המכוניות הפרטיות.

(ו) שירותי הדיור

למרות העלייה הרבה במחירי הדירות גדלה הצריכה הריאלית ב-8 אחוזים, כנראה בגלל גמישות ההכנסה הגבוהה של סעיף זה, וייתכן שגם בגלל שיקולים ספקולטיביים. חלק ניכר מגידול זה הוא תוצאה של ההתרחבות המוניטארית. הנטייה הממוצעת להוציא על דיור מכספי הפיצויים האישיים היא גבוהה, וחלק גדול מהתקבולים החד-פעמיים מופנה לשוק זה.

לוח ד' 13

לוח הסתברויות * של הערכת הרכישה לגבי תשעה מצרכים, 1963

המצרך	הראשון	השני	השלישי	הרביעי	החמישי	השישי	השביעי	השמיני	התשיעי	הממוצע **
רדיו ראשון	0.9	0.0	0.1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	1.16
כירה או תנור גז	0.1	0.7	0.2	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	2.38
מקרר חשמלי	0.0	0.2	0.7	0.1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	2.84
מכונת כביסה	0.0	0.0	0.1	0.5	0.1	0.1	0.1	0.1	0.0	5.32
רדיו שני	0.0	0.0	0.0	0.3	0.3	0.1	0.1	0.1	0.1	5.53
מערכת חשמלי	0.0	0.0	0.0	0.1	0.3	0.3	0.2	0.1	0.0	5.85
שואב אבק	0.0	0.0	0.0	0.1	0.1	0.3	0.3	0.2	0.0	6.50
מכונית פרטית	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1	0.1	0.1	0.2	0.4	7.56
רשמי-קול	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1	0.2	0.3	0.4	7.86

* ההסתברות, שמשפחה תקנה את מצרך X במקום K בסדר הרכישה, הושבה כהפרש בין ההסתברות, שנמצא את המצרך X אצל משפחה שיש לה K מצרכים מבין התשעה, לבין ההסתברות שנמצא את המצרך אצל משפחה שיש לה K-1 מצרכים. סכום ההסתברויות בכל שורה וכל עמוד שווה לאחת (חוסר הריק נובע מעיגול מספרים).

** ממוצע המקומות מ' עד 9, משוקלל לפי ההסתברויות. סכום המספרים בטור זה שווה ל-45, כסכום המספרים מ' עד 9.

ה מ ע ו ר : בנק ישראל, על-יסוד פקד כוח-הארץ, 1963.

שיעור הגידול בסעיף זה הוא 9 אחוזים, בדומה לממוצע הצריכה. הצריכה הריאלית לנפש בנסיעות בארץ לא נשתנתה, ועיקר הגידול חל בנסיעות לחוץ-לארץ, שגדלו בשיעור חסר תקדים של 22 אחוזים לעומת 17 אחוזים ב-1962. הביקוש לשירות זה משקף גם את הביקוש לתיירות בחוץ-לארץ וגמישות ההכנסה שלו היא מן הגבוהות ביותר. עליית משקלו של סעיף זה תורמת, כאמור, לעליית מרכיב היבוא בצריכה.